

Ronde 6

Charlotte Arnou

KU Leuven

Contact: charlotte.arnou@kuleuven.be

Geïntegreerde leeromgevingen als hefboom voor taalkansen bij kwetsbare leerlingen

1. Probleemstelling

Leerlingen die het secundair onderwijs instromen zonder de basisdoelstellingen van het lager onderwijs te hebben behaald, vormen een kwetsbare groep. In Vlaanderen starten deze leerlingen hun secundaire schoolloopbaan in de B-stroom, wat in Nederland vergelijkbaar is met vmbo-basis. Door hun kwetsbare achtergrond (lage SES, niet-Nederlands als thuistaal, laagopgeleide moeder, verhoogde ongewettigde afwezigheid) lopen deze leerlingen een verhoogd risico op vroegtijdig schoolverlaten en ontwikkelen ze vaak onvoldoende geletterdheidsvaardigheden. Voor deze doelgroep is taalontwikkeling cruciaal, als fundamentele competentie die doorheen alle vakgebieden nodig is.

Hoewel onderzoek toont dat (a) krachtige leeromgevingen met uitdagende activiteiten in authentieke contexten en (b) hogere-orde-denken potentieel hebben voor alle leerlingen (Arnou e.a. 2025), blijft onduidelijk hoe deze principes effectief kunnen worden toegepast voor kwetsbare leerlingen. Geïntegreerd onderwijs, waarbij meerdere disciplines worden gecombineerd tot een samenhangend geheel, wordt vaak gezien als veelbelovende aanpak (Arnou e.a. 2024).

Deze problematiek is bijzonder relevant voor taalontwikkeling, omdat taal zowel middel als doel is in het onderwijs. De vraag rijst hoe geïntegreerde leeromgevingen kunnen fungeren als hefboom voor taalkansen, waarbij Nederlandse taalvaardigheden niet geïsoleerd worden onderwezen maar betekenisvol worden ingebed in authentieke leercontexten.

2. Theoretisch kader

2.1 Krachtige leeromgevingen voor kwetsbare leerlingen

KaBOEM vormt de theoretische basis voor effectieve leeromgevingen voor kwetsbare leerlingen in het secundair onderwijs (Arnou e.a. 2025). Dit kader, ontwikkeld op basis van een systematische review van interventies met positieve effecten op cognitieve en niet-cognitieve uitkomsten, identificeert zeven principes voor krachtige leeromgevingen:

1. uitdagende leeractiviteiten in authentieke contexten;
2. hogere-orde-denken en complexe vaardigheden;
3. leerlingen als centrum van leren en onderwijzen;
4. effectieve instructie en feedback;
5. samenwerkend leren;
6. positieve leeromgeving;
7. reflectie op leren.

Voor kwetsbare leerlingen zijn de principes ‘uitdagende leeractiviteiten in authentieke contexten’ en ‘hogere-orde-denken en complexe vaardigheden’ vaak onderbelicht (Van Peteghem e.a. 2024), terwijl ook deze essentieel zijn voor betekenisvol leren.

Taal ontwikkelt zich optimaal in betekenisvolle interactie en authentieke situaties (Beck e.a. 2013). Voor kwetsbare leerlingen is deze benadering bijzonder relevant omdat zij vaak moeite hebben met abstracte taalvaardigheden die los van de context worden aangeboden. Door taal functioneel in te zetten binnen authentieke taken, krijgt taalleren een duidelijk doel en een duidelijke betekenis. Geïntegreerde leeromgevingen bieden potentieel om deze principes te realiseren door taalvaardigheden in te bedden in authentieke, betekenisvolle contexten.

2.2 Geïntegreerd onderwijs: van multi- tot transdisciplinair

Drake & Reid (2020) onderscheiden drie vormen van curriculumintegratie. Multidisciplinair onderwijs verbindt vakken via een gemeenschappelijk thema, maar behoudt discipline-specifieke instructie en evaluatie. Interdisciplinair onderwijs maakt verbanden tussen vakken expliciet en organiseert onderwijs rond gemeenschappelijke doelen. Transdisciplinair onderwijs vertrekt vanuit authentieke problemen en integreert kennis en vaardigheden op een betekenisvolle manier. Elk van deze benaderingen biedt tal van oefenkansen om te werken aan taalontwikkeling.

2.3 Het 4C/ID-model als ontwerpkader

Het ontwerpen van geïntegreerde leeromgevingen, met name inter- en transdisciplinaire leeromgevingen, is uitdagend voor leraren. Voor het ontwerpen van transdisciplinaire leeromgevingen biedt het *Four-Component Instructional Design* (4C/ID) houvast (van Merriënboer e.a. 2025). Het model sluit aan bij de vereisten voor geïntegreerde leeromgevingen door zijn focus op authentieke taken, door zijn holistische benadering, en door de aandacht voor zowel complexe vaardigheden als routinevaardigheden. Voor taalontwikkeling in geïntegreerde contexten biedt het model structuur, waarbij taalvaardigheden niet geïsoleerd worden onderwezen maar worden ingebed in betekenisvolle taken.

3. Methodologie

Om deze vraag te onderzoeken werd een enkelvoudige casestudie uitgevoerd in het kader van een observatieonderzoek naar krachtige leeromgevingen in de B-stroom. De geselecteerde school voldeed aan drie criteria:

1. hoge toegevoegde waarde op gestandaardiseerde testen;
2. krachtige leeromgevingen;
3. een geïntegreerde onderwijsaanpak in het curriculum.

De dataverzameling vond plaats gedurende twee weken in februari 2023, in een B-stroomklas met zestien leerlingen. Het vak Project Algemene Vakken (PAV) integreerde verschillende sleutelcompetenties: Nederlands, natuurwetenschappen, wiskunde, ruimtelijk bewustzijn, historisch bewustzijn, burgerschap, leercompetenties en digitale geletterdheid. Data werden verzameld via video-opnames van veertien lessen, semi-structureerde interviews met de leraar, en analyse van instructiemateriaal. De lesopnames werden gecodeerd vanuit twee kaders: (1) de aanwezige sleutelcompetenties en (2) de vier componenten van het 4C/ID-instructiemodel (leertaken, ondersteunende informatie, procedurele informatie en deeltaakoefening).

4. Resultaten

De geobserveerde lessenreeks, getiteld ‘Natuurlijk’, toonde een rijke geïntegreerde leeromgeving waarin taalkansen verweven waren doorheen verschillende leeractiviteiten. Zeven van de acht beoogde sleutelcompetenties kwamen aan bod, met Nederlandse taalvaardigheden als doorlopende rode draad. Taalactiviteiten manifesteerden zich op diverse manieren: leesbegrip bij krantenartikels over natuurfenomenen, woordenschatontwikkeling rond klimaatconcepten, mondelinge presentaties over onderzoeksresultaten en schriftelijke communicatie via e-mails en enquêtes. Leerlingen moesten

kritisch denken over de tekstinhoud en moesten eigen standpunten formuleren tijdens discussies.

Een centraal element vormde het onderzoeksproject waarbij leerlingen data verzamelden over de ecologische voetafdruk van medeleerlingen. Deze opdracht vereiste verschillende taalhandelingen: het opstellen van professionele e-mails, het formuleren van enquêtevragen, het analyseren van resultaten en het rapporteren van bevindingen voor de schoolkrant. Deze authentieke communicatiesituaties gaven betekenis aan de taalontwikkeling.

De vier componenten van het 4C/ID-model waren herkenbaar in de lessenreeks. De complexe taak (het onderzoeksproject) vormde de kern en werd ondersteund door voorbereidende informatie over klimaatverandering, procedurele uitleg over onderzoeksmethoden en gericht oefenen van statistische vaardigheden. Opvallend was dat taalcomponenten niet als aparte onderdelen werden behandeld, maar organisch verweven waren in elke component.

5. Discussie en conclusie

Deze observatiestudie illustreert hoe geïntegreerde leeromgevingen kunnen fungeren als hefboom voor taalkansen bij kwetsbare leerlingen. Door taal niet (alleen) als geïsoleerd vak te behandelen, maar als instrument doorheen betekenisvolle activiteiten, ontstaan authentieke leer- en oefenmomenten die aansluiten bij de leefwereld van leerlingen. Het 4C/ID-model, dat initieel ontwikkeld werd voor het ontwikkelen van beroepscompetenties, biedt ook ondersteuning voor het ontwerpen van geïntegreerde leeromgevingen waarin taalontwikkeling centraal staat.

De toepassing van 4C/ID in de context van de algemene vorming (PAV) vraagt echter om een specifieke aanpassing. Het model is oorspronkelijk gericht op het oefenen van dezelfde complexe competentie in een reeks taken met toenemende moeilijkheidsgraad (de 'taakklassen'). In PAV moeten leerlingen daarentegen wisselende combinaties van competenties (kennis, vaardigheden, attitudes) verwerven en toepassen om transfer te stimuleren. Gezien de kwetsbaarheid van B-stroomleerlingen is bovendien voldoende herhaling van fundamentele competenties cruciaal. Een vertaling van het 4C/ID-model naar het algemeen vormend curriculum zal een belangrijke stap zijn.

Geïntegreerde leeromgevingen zijn veelbelovend als hefboom voor taalkansen, maar hun volledige potentieel vereist doordachte planning en professionele ondersteuning voor de leraren.

Referenties

- Arnou, C., H. Van Peteghem, I. Placklé & M. Vandecandelaere (2024). 'Krachtige leeromgevingen in de B-stroom. Deelstudie 4: Verdiepende analyse van praktijken en werkcondities in de realisatie van KaBOEM in vier scholen'. Brussel: Vlaamse overheid.
- Arnou, C., H. Van Peteghem, I. Placklé & M. Vandecandelaere (2025). "Towards a Framework for Powerful Learning Environments for Struggling Students in Middle School: A Systematic Review". In: *Research in Middle Level Education*, 48 (10), p. 1-18.
- Beck, I., M. McKeown & L. Kucan (2013). *Bringing words to life*. New York: Guilford.
- Drake, S. & J. Reid (2020). "21st Century Competencies in Light of the History of Integrated Curriculum". In: *Frontiers in Education*, 5, p. 1-10.
- Frias, A. (2022). "The Trajectory of Teacher Interdisciplinary Pedagogical Content Knowledge (IPCK) and the Patterns of Discourse that Contribute to IPCK in an Interdisciplinary Project Collaboration". In: *ProQuest Dissertations and Theses*. Online raadpleegbaar op: <https://www.proquest.com/docview/2716071469/abstract/91B35E888ECB4A6FPQ/1>.
- Merriënboer, J. van, P. Kirschner & J. Frèrejean (2025). *Ten Steps to Complex Learning | A Systematic Approach to Four-Component instructional design*. New York: Routledge.
- Peteghem, H. Van, C. Arnou, M. Wils, P. Verachtert, T. Surma, M. Vandecandelaere & I. Placklé (2024). 'Krachtige leeromgevingen in de B-stroom. Deelstudie 3: Observatieonderzoek naar krachtige leeromgevingen in de B-stroom'. Brussel: Vlaamse overheid.